

սամկորներ պահած էլ չլինէր այդ միջին աստի-
ճանը, մենք դեղուկցիայով պիտի ընդունէինք
նորա գոյութիւնը:

Ճիշդ նոյն կերպով գրաբարի եւ զօկե-
րէնի համեմատութեամբ պիտի գտնենք նախ-
հայերէն ձեւերը: Ցեղ սասցիքը ծագում է
Գոյց — ձեւից. իսկ տիբել, անասարակցոյ են-
թագրութիւն է մի Գոյիւ — նախորդ, որի աւելի
ամփոփ հետեւերը տեսնում ենք գաւառա-
կան Գոյիւ (gagner = gewinnen) բայի մէջ,
Զօկերէնի Գոյիւ-ը հարկաւ ենթագրում է
Գոյ — գոյականը, որից ելած է Գե:

Հարկաւ, զօկերէնը չէր կարող բոլոր նա-
խահայերէն բառերը միեւնոյն անարատութեամբ
պահպանել, սակայն այս օրինակները ցոյց են
տալիս, որ մենք կարող ենք մի քիչ աւելի ա-
ռաջ գնալ, համեմատութեամբ գտնելու այն-
պիսի նախահայերէն ձեւեր, որոնց մասին հաս-
տատ փայտութիւն չունինք գրաբարում, օրի-
ճակ, միանգամայն հաւանական է, որ քեզ կամ
գիտնալու Գե-ը կամ Գեիւ, Գոյ-ը Գոյիւ, Գոյ-
Գոյիւն էին հնումը:

Նոյն պատճառներով զօկերէնի Կոյց եւ
Կոյ — բառերը չէին կարող ելած լինել գրա-
բար Կոյիւ եւ Կոյց բառերից: Ընդհակառակն,
հաւանորէն Կոյց կարծանալով դառել է Կոյ
եւ Կոյի. իսկ Կոյ-Կոյ-Կոյ: Կ-ի կորուստ տես
գաւառական Կոյիւ-Կոյիւ-Կոյիւ կամ Կոյիւ-Կոյիւ-
Կոյիւն: Իսկ Կ-ի Գոյիւ-ը Կոյիւ-Կոյիւ-Կոյիւ-
Կոյիւ-Կոյիւ:

Այս աղից ծագող եղբակցութիւնները
շատ հարցադրական են. — ա. զօկերէնի վե-
րաբերմամբ, որ լինելով մի վերին աստիճանի
յառաջագէժ՝ ձեւափոխուած բարբառ, եղել է
միեւնոյն ժամանակ վերին աստիճանի պահպան-
դական, անարատ պահպանելով այսպիսի ձեւեր,
որոնք շատ հին են արդէն մեռած գրաբարից:

Բ. Գրաբարի վերաբերմամբ, որ իւր ժա-
մանակակից բարբառների մէջ ամենէն զարգ-
ցածն ու ամենաշատ ձեւափոխման ենթար-
կուածն է եղել, որովհետեւ, ինչպէս տեսնւի, մի
քանի ձեւերով նա մեզանից 1500 ասարի առաջ
աւելի կատարեալ ու անշուտ է, քան այսօրայ
զօկերէնն ու Պարսաղի բարբառը:

ԺճԱՆ. Մայիս 1899 թ.

ԳՐ. ՎԱՍԾԵՆՆ

• Նորագործութիւն Ճղիւ համաժողով Զե Երզ. Հա-
տուածագրին հանած նետակամքներուն: ՆՄՐ.

ՅԵՄԵՐՈՍԿԱՆ

ՆԵՐՍԵՐԻԿԱՆՆԵՆ-ՀԹԹԵՆ ՆԵՐՍԵՐԱԿ ՆՈՐ ԳՆԻԲ ՄԵՆ ԱՆՆՆ

Տարոյս Երեսուցի թուոյն մէջ՝ (էջ 14)
Գեր. Յ. Վ. Պալեան՝ քանի մը Հաթեան նկա-
րագիր ունեցող կնիքներ հրատարակած էր, ո-
րոնց վերջնայն (պզտիկին) ընթերցումը Գր. Վ. Յ.
Բասմաջեան հաճած էր մեզ զրկել, զոր եւ հրա-
տարակցիքը յաջորդ թուով (էջ 51): Այսօր՝
Գեր. Յ. Վ. Պալեան կը հրատարակէ նոր կնիք
մ'ալ, մասամբ նաեւ Պր. Վ. Յ. Բասմաջեանի
իրեն ուղղած հարցմանց կը պատասխանէ: Գրու-
թեանս, որ աւելի նամակ նկարագիր ունի քան
յօդուածի՝ էական կէտերը կը հիւսնենք հա մեր
յօդուածին մէջ:

Պարոն Բասմաջեան նոյն կնիքն մէկ գրոյն
համար կ'ըսէր. «Իսկ անոր տակինը՝ թէեւ

Նշանը կը ներկայացընէ, որ «ՄԱ. դիցու-
հայրութեան» խորհրդանշանն է եւ կը կար-
դացուի ՄԱ. հաւանական է՝ թէ կնիքն փորա-
գրելն կողմէ եւ կամ Թարգ. Հրատարակէն
ընդօրինակութեան սխալ մ'ըլլայ: Արդ Գեր.
Պալեան կը պատասխանէ. «մենք այդ երեք
կնիքներն ալ (ինչպէս նաեւ ներկայ նոր կնիքն),
առանց ընդօրինակելու, չհնարեալ մեղանով թղթի
մը վրայ կոխած են. ապա զրկած էինք՝ «Հա-
դեան», ի հրատարակութիւն. հետեւաբար եթէ
սխալ մը կայ՝ հաւանական է որ փորագրելն
կողմէն ըլլայ: Նմանապէս կրկնադիր հաւաքա-
ծոյ ձեռագրին ընթերցման մասին՝ Պր. Բասմա-
ջեանի բըծած դիտողութեան կը պատասխանէ
Գեր. Պալեան. «Իրկնագիր հաւաքածոյ ձեռա-
գրին ընթերցման համար, Պր. Վ. Յ. Բասմա-
ջեան կը խնդրէ մեզով ամեն հնարաւոր միջոց-
ները ձեռք առնող եւ ծանօթացընել հրապա-
րակաւ: Այս փափաքը թէեւ իմ ալ է, բայց
գոհախառնաբար ձեռագիրն իմ սեփականութիւնս
չէ, տեղը չ'ուղեր կրկին անգամ յանձնել մեզ,
կ'ուզէ վաճառել, այնպիսի գին մը կը պահանջէ
որ թէ մի կարողութենէս վեր է, եւ թէ չեմ
կրնար որոշել թէ կ'արժէ՝ այդ պահանջուած

Գեր. Յ. Վ. Պալեանի ի հրատարակութիւն զրկած
փորագիր քրտութիւնն իր անկախ յօդուած հրատարակել
չարեանով: Հիւսեցիք մը յօդուածին հետ միջ զրու-
թեանն առնուած կտորները չափաւոր զաւառով: Գեր.
Յ. Վ. Պալեան այս աւելի կը ծանօթանէ նաեւ. թէ Թա-
րուցիւնն է. Ինքնորոշան կտորացի հնազան վաճառական
մը այս եւ այսպիսի կնիքներ կը գնէ, եւ Երազա կը փո-
խարդի:

Այսինքն է հա հրատարակուածը:

գինը, ըստ իս՝ թէ կարողք եւ թէ ձեռնհասք՝ գնելու են այդ ձեռագիրը պահպանելու համար, որ գուցէ՝ ինչպէս կ'ըսէ ինքն ալ՝ կարեւոր հեռ- թիւն մըն է։

Արդ Գրեր. Տ. Վ. Պարեան հրատարակե- լով այս նոր կնիքը՝ կ'ըսէ. «Այստեղ կը ներ- կայացընեմ՝ հասկալիլիկեան- Հաթեան նշանա- գրով նոր կնիք մըն ալ, որուն մէջ չորս հատ միայն նշանագիրներ կան։ Պր. Բասմաջեանին կարծիքին հետեւելով (տես «Հանգ. Ամս.» 1899 փետր. եր. 52), կ'ըսենք թէ՛ այս կնիքն ալ գուցէ Հաթեան չպատկանի, քանի որ ասոր մէջ գտնուած նշա- նագրերն ալ Ներկայտա- տական մեհնարդոյմ տառերու կը նմանին, եւ քանի որ այս կնիքն մէջ

ալ «Ե-Ե-Ե-Ե» գաղափարանիչը ներկայացնող նշանագիր մըն ալ կայ, ինչպէս նախորդ քառ- անկան կնիքն (տես անդ.) Այս նոր կնիքն ընթերցման համար ալ մենք մեր ազնիւ բարեկամին կը մայլթենք ի սրտէ յարգողութիւն։»

Ըստ մեզ կարծենք ոչ հաթեանագրի մը եւ ոչ ալ մեհնարդոյմ գրերու հմուտ անձի մը գիմար պէտք կայ, այս շատ պարզ՝ չըսենք գուցէ նաեւ հնախօսական յարգ չունեցող կնիքն կարողաւ համար (ցորՀափ որ նոյնն տեսած չենք ի մտոյ)։ Դժբախտաբար մենք արեգական գաղա- փարանիչն չենք տեսներ այս կնիքն մէջ. եւ ոչ Հաթեան գրեր եւ ոչ ալ մեհնարդոյմներ, զորոնք անկեղծօրէն խոստովանելու համար՝ չենք ալ ծանշար։ Այս կնիքն ճշտա յունական՝ գուցէ նաեւ դիտմամբ չինուած՝ հնաձեւ գրերով կնիք մըն է, որուն ընթերցումն առաջին իսկ հայե- ցուածին աչքի կը զարնէ։ Առաջին գիրն սկսե- լով ձախ կողմէն է թ = Թ երկրորդն է, երրորդը պարզ օ եւ ոչ թէ արեգական գաղափարա- նիչն, իսկ չորրորդն օ մը, որոնց ընթերցումն է ուրեմն ԹԵՕՏ այսինքն է Աստուծոյ։ Այս չորս գրերն անշուշտ կնիքն կազմած չորս խորշերուն համաձայն գետգելով ուզելով՝ տրուած կրնան ըլլալ անոնց այս դիրքերը՝ նմանելով աւելի հին ձեռագրայ ըսիք՝ ցորՀափ կնիքն ի մտոյ չենք տե- ասած՝ չենք կրնար վճռել թէ յարգ չունենայ, սակայն յամենայն ճշպա ըստ կասկածեիլի միերեսայ։

Վ. Ջ. ՄՈՒԹ.

ՅԵՐԵՐԱՅԵ

ՆՆԵՐ ՀՐԾՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

47. ԱՏՐՊԵՏ, Ժառանգներ, պատմիչ Թորոսյայերի կեանքից։ Նոր-Նախիջևան, տպ. Ս. Ս. Աս- զնանների 1899։ Փոքր 8° էջ 88։ Գինն է՝ 30 Կ.։
48. FRED BURNABY. On horseback through Asia Minor, New edition. London, 1898, 8°, pp. 364, 1 portrait and map.
49. ՎԱՍԻԼԵՐ ՄԵՈՏՏ, «Նոգիների լորդ» - ազատ Թարգ- մանութիւն ընտրելից՝ Յ. Չ. Միքայելայեանից։ Տիֆլիս, տպ. Մ. Դ. Ռոստիսեան 1899։ (Թիֆլիսի Հայոց Հրտ. Ընկ. Թիւ 149։) 8°, էջ 360. Գինն է՝ 3 ռուբ.։
50. «ՐԱՆԱՍԻՐ, Հանդէս հնախօսական, պատմական, լեզուաբանական եւ քննական, Կը հրատարակուի երեք ամիսն անգամ մը, տարեկան չորս գիրք, իսկ. Կ. Յ. Բասմաջեան։ Պարիս 1899 Հատար Ա. Գիրք Ա. 8°, էջ 96 (վիմաւոր)։ Տարեկան գիրք 20 ֆրանք, մէկ գրքինը՝ 6 ֆր.։
51. ԱՀԱՐԱՆՆԱՆՅԱՆ Ա. Բաշն (պատկեր)։ Արտատպած Մշակ լրագրից։ Թիֆլիս Տպ. Մ. Շարաշէ։ 1899. փոքր 8° էջ 40. Գինն է՝ 6 Կ.։
52. ՓՐԵՍՈՒՆԱՆ ԳՕՊՊԵ. Հանդիւս. Թրգմանց Բ. Դ. (Հարսի)։ Թիֆլ. Հից. Հրտիւ. Ընկ. Թ. 151)։ Թիֆլիս, Տպ. Վրաց Հրտիւ. Ընկ. 1899. 8° էջ 148։ Գինն է՝ 35 Կ.։
53. ՔԱՂՐ. Ռ. Պատկալ. (Նրա կեանքն եւ գիտնական գործունէութիւնը) Թրգմանութիւն (Հարսի. Թիֆլ. Հից. Հրտիւ. Ընկ. Թ. 152)։ Թիֆլիս Տպ. Մ. Դ. Ռոստի- Նանց 1899, 8° էջ 96 Գինն է՝ 20 Կ.։
54. ԱՏՐՊԵՏ, Թուրքամշիկներ (պատկեր)։ Նոգ Նախի- յևան, Տպ. Մոք. Ս. եւ Ս. Ասազեանց 1899 էջ 25։ Գինն է՝ 10 Կ.։
55. ՏԵՂԵԿԱՅԻՐ «Հայ ընթերցատան Զինուորայ» իդ- միր։ Տպ. Մամուրեան, 1899 էջ. 12։
56. «ԹԱՏԻՐԱՆ, դասական եւ թատերական պատկերազարդ Հանդիւս Նոտ. Սո. Թարիսեան։ Բ. Տարի (1895) Թիւ 2։ Տիֆլիս տպ. ՄՄ. Մարտիրոսեանց 1895։ 4° էջ 148, պատկերներ 4։ Տարեկան երկու գրքի՝ 3 ռուբ.։

47. Միտրոքիւն, Ժառանգներ, գուցէ Թառ- անայերիլի կեանքից։ Արարեան փութալան գրող մըն է, որ հետեւ հետեւ կ'ընծայէ մեզ վեպեր ու վեպիկե- ներ, ամեն ալ «Թորոսյայերի կեանքից» Ներ վե- պերու մեծ մասին նիւթն առած է կարոյ կեանք- քէն. այսպէս իր մեծ վեպը «Աստուծոյ վեպ քորտի Հայոց կեանքից» (Մոսկ. 1891 մեծ 8° էջ 538). նոյնպէս «Խեղ-Կարողութիւն» (Սարիւյ) Հայ-Կա- թոլիկների կեանքից (Տիֆ. 1889, 8° էջ 248). «Հին-Նոգ, պատմիչ Սողի (կարոյ Հաթի) գիւղա- ցիների կեանքից» (Նոր-Նախիջ. 1898, 8° էջ 86) վերջապէս «Բառ-Երկ» Հիւրանքիցներու կեանքից եւ երկու աղբիւրներից նոյնպէս Տառնակի կեանքից՝ «Հուշան» եւ «Սարափ» խորագրով, Տեղը չէ հոս այս ամեն գրութեանց արժէքը քննել՝ թէ գեղարուեստական եւ թէ ներկայացուած կեանքի ճշգրտութեան չափի տեսակետով։ Երկու- քին մէջ բառական թերութիւններ կան, այլ աւելի եւս աղբիւրաւոր եւ այն աղբիւրիւնն սրով այլ- եւայլ եկեղեցական տիպարներ այնպէս ստեղծուած են՝ որ կարծես Ալեքի աստուծոյ ընկող գրչէ մը